

Ιατρική Ευθύνη και Βιοηθική II

Σύγχρονες προσεγγίσεις και προοπτικές του μέλλοντος

Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Δρ. Ν. (Humboldt), Μ.Δ.Ε. (Παν. Αθηνών), Μ.Ρ.Η. (Harvard)

Με αθρόα συμμετοχή εξακοσίων περίπου εγγεγραμμένων συνέδρων πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή, 14 και το Σάββατο, 15 Μαρτίου του τρέχοντος έτους το Διεπιστημονικό Συνέδριο Ιατρική Ευθύνη και Βιοηθική II-Σύγχρονες προσεγγίσεις και προοπτικές του μέλλοντος υπό τη διοργάνωση της ερευνητικής ομάδας Πληροφορία: Ρύθμιση, Ιστορία και Πολιτισμός της E-THEMIS και της Νομικής Βιβλιοθήκης. Το Συνέδριο αυτό αποτελεί συνέχεια του 1ου Συνεδρίου Ιατρικής Ευθύνης και Βιοηθικής, τα πρακτικά του οποίου δημοσιεύθηκαν με την επιμέλεια της Επ. Καθηγήτριας του Ιονίου Πανεπιστημίου Μαρίας Κανελλοπούλου-Μπότη και Φερενίκης Παναγοπούλου-Κουτνατζή από τον εκδοτικό οίκο Πασχαλίδη, Broken Hill και παρουσιάστηκαν κατά την έναρξη του 2ου συνεδρίου από τον Αν. Καθηγητή Κωνσταντίνο Χριστοδούλου.

Η πρώτη συνεδρία υπό την προεδρία του Καθηγητή και Ακαδημαϊκού Απόστολου Γεωργιάδη ασχολήθηκε με ζητήματα αστικής ιατρικής ευθύνης. Ο Καθηγητής Βασίλειος Ταρλατζής μίλησε για την επιπολική ιατρική πράξη, τον θεραπευτικό κίνδυνο, το ιατρικό σφάλμα, τη lege artis ιατρική πράξη. Η Καθηγήτρια Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή μίλησε για την έννοια της ιατρικής ομάδας και αναφέρθηκε στη θεμελίωση και έκταση της ευθύνης όταν συνεργάζονται περισσότεροι του ενός γιατροί, οι οποίοι ενδεχομένως συγκροτούν ιατρική ομάδα, ενώ η Καθηγήτρια Πηνελόπη Αγαλλοπούλου ανέλυσε το ακανθώδες ζήτημα των οικείων κατά τη λήψη αποφάσεων για το τέλος της ζωής ενός νοσηλευόμενου ασθενούς. Η εισηγήτρια ανέπτυξε τον προβληματισμό σχετικά με το ποιος είναι αρμόδιος να αποφασίζει για τη συνέχιση ή τη διακοπή της θεραπευτικής αγωγής ασθενών που βρίσκονται στο τελευταίο στάδιο της ζωής τους και υποφέρουν, εφόσον δεν είναι ακόμη θεσμοθετημένες στην Ελλάδα οι προγενέστερες οδηγίες (με τη μορφή διορισμού ενός προσώπου ως αντιπρόσωπου του ασθενούς ή σύνταξης διαθήκης ζωής). Ο Αν. Καθηγητής Κωνσταντίνος Χριστοδούλου ανέπτυξε το ζήτημα της αρχής της ζωής από πλευράς μεθοδολογίας του δικαίου, την οποία αντίκρουσε ως περίπτωση κρίσεως του νομικού θετικισμού και πρότεινε την αξιοποίηση της «τοπικής» μεθόδου για την αντιμετώπιση των γεννωμένων προβλημάτων θέτοντας παραλλήλως και άλλα. Τέλος ο Ιωάννης Παπακωνσταντίνου ανέπτυξε ζητήματα ασφαλίσεως για ιατρική αμέλεια.

Στη δεύτερη συνεδρία υπό την προεδρία της Καθηγήτριας Μυρτώς Δραγώνα-Μονάχου αναπτύχθηκαν γενικότερα θέματα βιοηθικής. Ο Καθηγητής Ανδρέας Καραμπίνης μίλησε για το τέλος της ζωής στην εντατική αναπτύσσοντας βιοηθικούς και νομικούς προβληματισμούς. Ο Λέκτωρ Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης ανέλυσε το ζήτημα του ιατρικού καθήκοντος και εξαπατήσεως του ασθενούς σε σχέση με τις θεραπείες placebo. Τόνισε ότι εάν κάποιος επιθυμεί να υπερασπισθεί τις θεραπείες placebo, δεν έχει τη δυνατότητα να παραβλέψει τη συζήτηση για τις επιπτώσεις των θεραπειών αυτών στην αυτονομία του ασθενούς. Οι δυνατότητες που διαθέτει ο επίδοξος υπέρμαχος των θεραπειών placebo είναι δύο: η πρώτη είναι να υποστηρίξει πως

αυτές δεν επηρεάζουν τη δυνατότητα του ασθενούς να παρέχει την ενήμερη συγκατάθεσή του, συνεπώς δεν πλήττουν την αυτονομία του. Η δεύτερη - και περισσότερο ριζοσπαστική - είναι να αποδεχθεί μεν πως οι θεραπείες placebo όντως αποκλείουν τη δυνατότητα ενήμερης συγκαταθέσεως εκ μέρους του ασθενούς, αλλά να θεωρήσει πως η ενήμερη συγκατάθεση του ασθενούς δεν συνιστά ηθικώς σημαίνουσα παράμετρο του ζητήματος. Παρότι ο εισηγητής θεωρεί ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μπορούν να ισχύουν και οι δύο παραπάνω θέσεις, εξήγησε τους λόγους για τους οποίους αποδέχεται την πρώτη, δηλαδή την αντίληψη πως οι θεραπείες placebo δεν πλήττουν - τουλάχιστον αναγκαστικά - την αυτονομία του ασθενούς. Στη συνέχεια, η Καθηγήτρια Ελένη Καλοκαιρινού μίλησε για την αναπαραγωγική αυτονομία και την ηθική ευθύνη. Στην ανακοίνωσή της συζητήθηκε ο ισχυρισμός τον οποίον κάνουν ορισμένοι αγγλοσάξωνες, κυρίως, βιοστοχαστές ότι η αναπαραγωγική μας αυτονομία είναι απερίοριστη και ότι έχουμε το δικαίωμα να φέρουμε στον κόσμο ό,τι είδους απογόνους θέλουμε, με οποιεσδήποτε τεχνολογίες επιθυμούμε. Στηριζόμενη κατά κύριο λόγο στην επιχειρηματολογία της Onora O' Neill, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, το οποίο όλοι οι άνθρωποι έχουμε, περιορίζεται σημαντικά από σκέψεις που υπαγορεύονται από το καλό του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί, και ειδικότερα από αξιώσεις οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τη βιολογική του σύσταση και την κοινωνική του ιστορία. Επί του θέματος της αναπαραγωγικής αυτονομίας ήταν και η εισήγηση της Φερενίκης Παναγοπούλου-Κουτνατζή υπό τον τίτλο «δικαίωμα γνώσεως του δότη γεννητικού υλικού». Η εισηγήτρια έθιξε ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, αυτό του δικαιώματος γνώσεως του δότη γεννητικού υλικού. Μετά από μία σύντομη ιστορική αναδρομή επιχειρηματολόγησε υπέρ δικαιώματος γνώσεως, στηριζόμενο στο δικαίωμα αυτοδιαθέσεως του ατόμου τονίζοντας ότι η απόκρυψη μίας τόσο σημαντικής για το άτομο πληροφορίας φαίνεται αδιανόητη στην εποχή της απόλυτης πληροφόρησης. Τέλος η Χριστίνα Ακριβοπούλου και η Μαρία Ασπρούδη στην ομιλία τους με τίτλο «Ηθικά και νομικά ζητήματα στις αμβλώσεις» εξέτασαν το ζήτημα των αναγκαστικών στερήσεων γυναικών Roma στη Σλοβακία από τη σκοπιά της νομολογίας του ΕΔΔΑ και με έμφαση στην παραβίαση των δικαιωμάτων τους στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή (άρθρο 8 ΕΣΔΑ).

Η επόμενη συνεδρία υπό την προεδρία του Καθηγητή και Ακαδημαϊκού Λάμπρου Κοτσίρη είχε τη μορφή debate για τα συστήματα αστικής ιατρικής ευθύνης μεταξύ της Μάρως Κασιώτη-Φεργάδη και της Επ. Καθηγήτριας Μαρίας Κανελλοπούλου-Μπότη. Η πρώτη ομιλήτρια υποστήριξε ότι η ιατρική ευθύνη χωρίς πταίσμα, κοινό χαρακτηριστικό των No Fault Compensation Schemes for Medical Negligence προσεγγίζει δημιουργικά το ιατρικό λάθος, συμβάλλοντας στον εντοπισμό του και περιορίζοντας δραστικά την επανάληψή του. Έτσι συμβάλλει στην αποκατάσταση της επιθυμητής ασφάλειας του ασθενούς στο πλαίσιο του ανθρωποκεντρικού συστήματος υγείας. Την αντίθετη

Διακρίνονται από αριστερά οι: Μ. Δραγώνα-Μονάχου, Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή και Ε. Καλοκαιρινού (φωτ.: Βασίλης Γκαραγκάνης).

άποψη ανέπτυξε η δεύτερη εισηγήτρια ξεκινώντας με μία σύντομη ανάλυση της ιστορίας του συστήματος υποκειμενικής ευθύνης για ιατρική αμέλεια και των προσπαθειών διαφόρων χωρών να υποστηρίξουν ένα σύστημα αντικειμενικής ευθύνης. Υποστηρίχθηκε ότι ένα σύστημα αντικειμενικής ευθύνης για ιατρική αμέλεια θα οδηγούσε σε υπέρμετρη επιβάρυνση του συστήματος αποζημιώσεως καθώς έχει αποδειχθεί σε μελέτες ότι ακόμη περισσότερες αγωγές θα ασκηθούν εάν αυτό επιβληθεί νομοθετικά και η αντικειμενική ευθύνη δεν στηρίζει τον αποτρεπτικό σκοπό της αποζημιώσεως ειδικά στο αστικό ιατρικό δίκαιο. Η αντικειμενική ευθύνη έχει θέση μόνο σε άλλες διαφορές, όπου κάποιος καταδικάζεται να πληρώσει, γιατί δημιουργεί ο ίδιος έναν κίνδυνο, ενώ παράλληλα επωφελείται από τη σχετική δραστηριότητα (π.χ. εργοστάσια, μόλυνση περιβάλλοντος κ.λπ.).

Η τελευταία συνεδρία της Παρασκευής υπό την προεδρία του Καθηγητή **Λεωνίδα Κοτσαλή** πραγματεύτηκε ζητήματα ποινικής ιατρικής ευθύνης. Η Καθηγήτρια **Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου** μίλησε για την ιατρική ποινική ευθύνη από αμέλεια. Στην εισήγηση παρουσιάστηκαν οι βασικές προϋποθέσεις, προκειμένου να αποδοθεί ποινική ευθύνη σε ιατρούς για τα εγκλήματα της ανθρωποκτονίας ή της σωματικής βλάβης από αμέλεια. Αρχικά εξετάστηκε η έννοια της ιατρικής πράξεως και προσδιορίστηκαν τα αναγκαία για την κατάφαση της αιτιότητας στοιχεία, ενώ προσδιορίστηκαν τα όρια του τελικά άδικου χαρακτήρα της, όπως προκύπτουν από τους κανόνες της επιτρεπόμενης κινδυνώδους δράσεως. Διευκρινίστηκε ειδικότερα η έννοια της ιατρικά ενδεδειγμένης πράξεως, της υποχρεώσεως πλήρους ενημερώσεως του ασθενούς, των αναγκαίων για τη χορήγηση συναινέσεως όρων και τέλος της διενέργειας της ιατρικής πράξεως *lege artis*. Στη συνέχεια αναδείχθηκαν τα αποδεικτικά ζητήματα, τα οποία πολύ συχνά γεννώνται στην πράξη και προτάθηκαν λύσεις για την αποτελεσματική επίλυσή τους, ενώ προσδιορίστηκαν και οι αναγκαίοι υποκειμενικοί όροι για τη στοιχειοθέτηση της αμέλειας, με την επισήμανση ότι η αμέλεια συνιστά αυτοτελές ποινικό μέγεθος και για τον λόγο αυτό, η έλλειψη δόλου δεν συνεπάγεται σε κάθε περίπτωση αμέλεια. Αμέσως μετά προσδιορίστηκαν οι προϋποθέσεις για τη συγκρότηση της ποινικής ευθύνης του ιατρού από παράλειψη. Αρχικά προσδιορίστηκαν τα στοιχεία που θα πρέπει να αναγράφονται στη δικαστική απόφαση προκειμένου να συγκροτηθεί αντικειμενικά η έννοια της παραλείψεως, καθορίστηκαν οι πηγές της ιδιαίτερης νομικής υποχρεώσεως, ερευνήθηκε η ορθότητα των δικαστικών κρίσεων σύμφωνα με τις οποίες η αναφορά στο άρθρο 15 Π.Κ. είναι αναγκαία μόνον όταν η παράλειψη συνιστά σύνολο συμπεριφοράς και αναδείχθηκαν τα προβλήματα που δημιουργεί η αρεοπαγίτική νομολογία, κατά την οποία η παράλειψη

Διακρίνονται στο βήμα οι: Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Λ. Κοτσαλής, Α. Πλεύρης, Ε. Φυτράκης και Δ. Αναστασόπουλος (φωτ.: Βασίλης Γκαραγκάνης).

αποτελεί συστατικό στοιχείο κάθε εγκλήματος αμέλειας. Η εισήγηση έκλεισε με αναφορά στην αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών από τους ιατρούς, την ποινική τους αντιμετώπιση κατά τον χειρισμό καταστάσεων ανάγκης και την ευθύνη των ειδικευομένων. Στη συνέχεια, η Καθηγήτρια **Μαρία Καϊάφα-Γκμπάντι** ασχολήθηκε με το δύσκολο και συνάμα ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα της ποινικής ιατρικής ευθύνης από αμέλεια σε πεδία κατανομής αρμοδιοτήτων. Στη βάση χαρακτηριστικών νομολογιακών παραδειγμάτων ανέλυσε τις προϋποθέσεις της σχετικής ευθύνης μεταξύ ειδικών ιατρών που χειρίστηκαν το ίδιο περιστατικό, μεταξύ ειδικών και ειδικευόμενων ιατρών, μεταξύ ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, καθώς τέλος και μεταξύ ιατρικού προσωπικού και τυχόν τεχνικών που φροντίζουν τη σύνδεση ή λειτουργία μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται κατά την παροχή ιατρικών υπηρεσιών στους ασθενείς. Ο επόμενος ομιλητής, **Ευτύχης Φυτράκης** μίλησε για το ιατρικό σφάλμα και την ποινική ευθύνη του ψυχιάτρου. Τόνισε ότι ο εντοπισμός του ιατρικού λάθους και η απόδοση ευθύνης στο πεδίο της ψυχιατρικής διαθέτουν μοναδικές ιδιαιτερότητες, τόσο λόγω της φύσεως της ψυχιατρικής όσο και λόγω της αδυναμίας του ψυχικά ασθενούς. Ιδιαίτερα εξετάστηκε η ποινική ευθύνη για παράνομη κατακράτηση λόγω ακούσιας ψυχιατρικής νοσηλείας. Ο **Αθανάσιος Πλεύρης** ανέλυσε τα δικαιώματα του ασθενούς στις κλινικές δοκιμές φαρμάκων, ειδικώς στην έρευνα με σκευάσματα placebo, ενώ ο τελευταίος ομιλητής **Δημήτριος Αναστασόπουλος** ανέπτυξε ζητήματα αποδείξεως στην ιατρική ποινική ευθύνη. Οι υποθέσεις ιατρικής ποινικής ευθύνης είναι από τις πλέον δύσκολες αποδεικτικά υποθέσεις. Κύρια ζητήματα αποδείξεως αποτελούν αφενός η διαπίστωση της υπάρξεως αποδείξεως ή μη ιατρικού σφάλματος και αφετέρου η στοιχειοθέτηση του αιτιώδους συνδέσμου ανάμεσα στο ιατρικό σφάλμα και το συγκεκριμένο αποτέλεσμα που επήλθε. Στην εισήγηση αναπτύχθηκαν οι δυσκολίες και η νομολογιακή αντιμετώπιση των κρίσιμων αυτών θεμάτων και όσων ακόμα συνδέονται με αυτά.

Η πρώτη συνεδρίαση του Σαββάτου υπό την προεδρία του Καθηγητή και Ακαδημαϊκού **Λάμπρου Κοτσίρη** πραγματεύτηκε γενικά ζητήματα βιοηθικής. Ο **Γιώργος Παπαντωνίου** ανέλυσε τις γνώμες της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής Κύπρου ενώ η Αν. Καθηγήτρια **Πόπη Καλαμπούκα-Γαννονοπούλου** ανέλυσε τα δικαιώματα των ασθενών στην παροχή διασυνοριακής υγειονομικής περιθάλψεως. Η διασυνοριακή παροχή υγειονομικής περιθάλψεως είναι ένα νέο σύστημα που επιδιώκει να εισάγει έναν ενιαίο και ισότιμο τρόπο - με ειδική ευρωπαϊκή νομοθετική ρύθμιση - στην παροχή και λήψη διασυνοριακών ιατρικών υπηρεσιών προς και από τους ασθενείς, ασφαλισμένους σε κράτος μέλος

Διακρίνονται από αριστερά οι: Τζ. Ηλιοπούλου-Στράγγα, Σπ. Βλαχόπουλος και Τ. Κυριακού (φωτ.: Βασίλης Γκαργκάνης).

της ΕΕ, με πρόβλεψη της καλύψεως όλων ή μέρους των εξόδων από το φορέα ασφαλίσεως τους. Φυσικά, η ελευθερία αυτή περιορίζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το δημόσιο συμφέρον, η ανάγκη και το επείγον της ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως κ.α. Ο **Θεόδωρος Τροκάνας** μίλησε για τη διαμεσολάβηση στον τομέα της βιοηθικής, ενώ ο **Νίκος Κούτρας**, μίλησε για την Επιτροπή Βιοηθικής του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τέλος, ο **Αθανάσιος Παναγιώτου** παρενέβη με θέμα «Αναφορά ιατρικών σφαλμάτων και ασφάλεια ασθενών». Τα ιατρικά σφάλματα μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη βελτίωση των συστημάτων υγείας και την ενίσχυση της ασφάλειας των ασθενών. Αυτό θα γίνει αφενός με την παροχή κινήτρων για την αναφορά τους από το υγειονομικό προσωπικό και αφετέρου με τη δημιουργία συστημάτων αναφοράς, καταγραφής και αναλύσεώς τους.

Η δεύτερη συνεδρία υπό την προεδρία της Καθηγήτριας **Γεωργίας Ξανθάκη-Καραμάνου** ανέλυσε ηθικοδεοντολογικές και θεολογικές προσεγγίσεις. Ο Αρχιεπίσκοπος **Μακάριος Γρινιεζάκης** ανέλυσε προβληματισμούς της Θεολογίας για τα σύγχρονα βιοηθικά διλήμματα. Ο επ. Καθηγητής **Γεώργιος Στείρης** ανέπτυξε θέματα ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας στην Αναγέννηση. Στη διάρκεια της Αναγεννήσεως, όταν και αρχίζει να διαμορφώνεται η νεότερη ιατρική, θέματα ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας, όπως το αν επιτρέπεται ή όχι η χρήση του ιαματικού ψεύδους, απασχολούν τους στοχαστές της εποχής. Οι θέσεις που προτάθηκαν δεν έχουν μόνο ιστορική αξία, αλλά αποτελούν σημεία αναφοράς και στη σύγχρονη προβληματική. Ο αμ. επ. Καθηγητής **Γεράσιμος Ρηγάτος** μίλησε για την καθοδηγούμενη αυτοκτονία-ευθανασία στους Βρικόλακες του Ερρίκου Ίψεν. Στο έργο αυτό αναφέρεται αναλυτικά η περίπτωση του νεαρού Όσβαλτ που νοσεί από «κληρονομική» σύφιλη. Όταν υποτροπιάζουν νευρολογικά συμπτώματα, αποφασίζει την αυτοκτονία με ποσότητα χαπιών μορφίνης σύμφωνα με παλιότερη υπόδειξη ιατρού. Τέλος, η **Ελένη Βουλιγέα** και η **Μαρία Σιταρά** μίλησαν για την ιατρική και τον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Η ιατρική, ως μια από τις αρχαιότερες των πρακτικών επιστημών, έχει τις πρώτες της εφαρμογές στις απαρχές της ίδιας της ανθρώπινης κοινωνίας. Η ανακοίνωση είχε σκοπό να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο τη μακρά ιστορία της επιστήμης της ιατρικής, όπως αυτή αναπτύχθηκε στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, κινούμενη από τη θρησκευτική προς την πρακτική-επιστημονική προσέγγιση. Παρουσιάστηκαν οι κυριότεροι εκπρόσωποι από την ομηρική έως και την ύστερη ελληνιστική εποχή, καθώς και οι βασικότερες θεραπευτικές μέθοδοι και αντιλήψεις. Ακολούθησε παρουσίαση τόσο των αρχαίων φαρμάκων όσο και των ιατρικών εργα-

λείων που χρησιμοποιούνταν, ενώ το τελευταίο κεφάλαιο της ανακοίνωσης αφιερώθηκε στο λειτούργημα του ιατρού και την «κοινωνική πρόνοια» για την υγεία στην αρχαιότητα.

Η τρίτη συνεδρίαση υπό την προεδρία της Καθηγήτριας **Τζούλιας Ηλιοπούλου-Στράγγα** πραγματεύτηκε ζητήματα νομικών ενώσεων του ίδιου φύλου. Η Καθηγήτρια **Θεοφανώ Παπαζήση** ανέλυσε τις νομοθετικές ρυθμίσεις της διεμφυλικότητας. Ο Αν. Καθηγητής **Σπύρος Βλαχόπουλος** επιχειρηματολόγησε ότι το Σύνταγμά μας ούτε επιβάλλει ούτε απαγορεύει τη δυνατότητα των ομόφυλων ζευγαριών να παντρεύονται. Το εάν η έννομη τάξη μας θα κατοχυρώσει το δικαίωμα γάμου των ομόφυλων ζευγαριών, εξαρτάται από τη βούληση του κοινού νομοθέτη, ο οποίος θα προβεί στη συνολική αξιολόγηση και θα σταθμίσει τις νομικές και κοινωνικές διαστάσεις της αποφάσεώς του. Η **Τάνια Κυριάκου** επιχειρηματολόγησε υπέρ ενός συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος γάμου των ομοφύλων. Τέλος, η **Κωνσταντίνα Ροΐδη** ανέλυσε τις εναλλακτικές μορφές οικογενειακής αποκαταστάσεως παιδιών (υιοθεσία-αναδοχή) από ομόφυλα ζευγάρια ή ομοφυλόφιλα άτομα.

Η πέμπτη συνεδρία υπό την προεδρία της Καθηγήτριας **Ευγενίας Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου** πραγματεύτηκε γενικά ζητήματα βιοηθικής. Η Καθηγήτρια **Ελένη Γιαμαρέλλου** μίλησε για το τέλος των αντιβιοτικών. Παραδέχτηκε ότι τα αντιβιοτικά αποτελούν μια από τις μεγαλύτερες επιτεύξεις στην ιστορία της ιατρικής και της ανθρωπότητας. Όμως, ο καθένας από εμάς σήμερα καταστρέφει τα αντιβιοτικά γιατί τα καταναλίσκει στις ιώσεις, όπως είναι το κρυολόγημα και η γρίπη έναντι των οποίων τα αντιβιοτικά δεν είναι δραστικά, με αποτέλεσμα τα μικρόβια να γίνονται ανθεκτικά στα αντιβιοτικά. Με την επίσημη είδηση ότι έχει φτάσει το «Τέλος των Αντιβιοτικών» έχει πλέον φτάσει και η ώρα που ο καθένας μας πρέπει να τα διασώσει εφόσον δεν θα τα καταναλίσκει άσκοπα στις ιώσεις. Η Καθηγήτρια **Μαρία Γεωργίου-Θεοδωροπούλου** ανέλυσε προβλήματα και περιορισμούς στην ανάλυση του DNA για ιατροδικαστικούς σκοπούς. Ο **Δημήτριος Ζωγραφόπουλος** προέβη σε μία «βιοηθική» αξιολόγηση του σύγχρονου εργατικού δικαίου, αναδεικνύοντας την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας του εργαζομένου στις θεμελιώδεις της εκφάνσεις (πρόσωπο, σωματική του ακεραιότητα και υγείας του, απαγόρευση διακρίσεων).

Η έκτη συνεδρία υπό την προεδρία του Αν. Καθηγητή **Κωνσταντίνου Χριστοδούλου** πραγματεύτηκε ζητήματα προσωπικών δεδομένων και συναινέσεως του ασθενούς. Η Καθηγήτρια **Ευγενία Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου** μίλησε για τα προσωπικά δεδομένα και στην ιατρική έρευνα. Στο πλαίσιο μιας ιατρικής έρευνας απαιτείται πολλές φορές η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Συνεπώς, τίθεται το ζήτημα της νόμιμης επεξεργασίας των δεδομένων αυτών. Το δικαίωμα του ερευνητή για πρόσβαση στην προσωπική πληροφορία, έτσι ώστε να εκπληρωθούν οι σκοποί της έρευνάς του, συγκρούεται με το δικαίωμα των ατόμων, στα οποία ανήκουν τα προσωπικά δεδομένα, στο μέτρο που αυτά χρησιμοποιούνται στην έρευνα. Ο **Ανεστάκης Δοξάκης** και ο **Δημήτριος Γούλας** μίλησαν για τη δωρεά οργάνων σώματος για ερευνητικούς σκοπούς και τη σύσταση και λειτουργία της Πανελλήνιας Βιοτράπεζας Νευρολογικών Νοσημάτων. Στο πρώτο μέρος της εισήγησης αναλύθηκε το νομικό πλαίσιο της δωρεάς βιολογικού υλικού ανθρώπινου προελεύσεως και της ιδρύσεως βιοτραπεζών για ερευνητικούς σκοπούς. Το δεύτερο μέρος επικεντρώθηκε στη σύσταση και λειτουργία της Πανελλήνιας Βιοτράπεζας Νευρολογικών Νοσημάτων, στην οποία φυλάσσονται εγκέφαλοι, αίμα και εγκεφαλονωτιαίο υγρό ασθενών τόσο με άνοια ή άλλες νευρολογικές παθήσεις όσο και υγιών, με σκοπό την έρευνα. Η Επ. Καθηγήτρια **Μαρία Κανελλοπούλου**

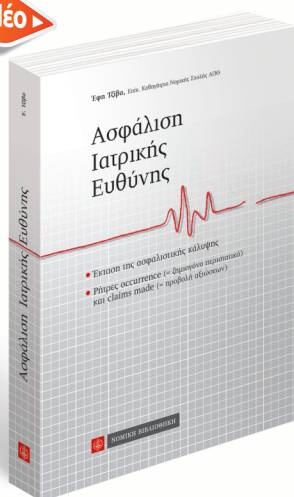
Μπότη μίλησε για την αποτυχία της ενημερωμένης συναινέσεως στην ελληνική νομολογία. Η παρουσίαση εστίασε στην ανάλυση της ελληνικής νομολογίας ως προς ζητήματα ενημερωμένης συναινέσεως. Αναλύθηκαν ειδικότερα αποφάσεις του Αρείου Πάγου και του Εφετείου Αθηνών που έκριναν θέματα, όπως ποιος ιατρός, όταν περισσότεροι από ένας έχουν εμπλακεί με τον ασθενή, οφείλει να ενημερώσει και για ποια ζητήματα και επίσης, ποιος είναι ο νόμιμος δέκτης της ενημερώσεως, όταν αυτή δεν αφορά μόνο στον ίδιο τον ασθενή. Ασκήθηκε κριτική ότι οι αποφάσεις αυτές επιβάλλουν υπέρμετρη υποχρέωση ενημερώσεως, και επιρρίπτουν βάρη στους ιατρούς, που δεν είναι δίκαιο και νόμιμο να φέρουν. Παράλληλα, πολλές περιπτώσεις μένουν ακάλυπτες, με αποτέλεσμα την έλλειψη ευθύνης εκεί που περισσότερο είναι αναγκαία. Ο **Ανδρέας Αγάθος** μίλησε για την επικοινωνία και την πληροφορημένη συναίνεση του ασθενούς στην καρδιοχειρουργική. Οι καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις δύνανται να παρουσιάσουν ένα μεγάλο αριθμό σοβαρών μετεγχειρητικών επιπλοκών καθώς και απώλεια της ίδιας της ζωής των ασθενών, περισσότερο από κάθε άλλη ιατρική ειδικότητα. Η άμεση όμως αυτή θνησιμότητα καθώς και οι επιπλοκές δύνανται σήμερα να προβλεφθούν με ισχυρά στατιστική δυνατότητα και για τον λόγο αυτό η επικοινωνία και η πληροφορημένη συναίνεση του ασθενούς καθίστανται πλέον λίαν απαραίτητες και επιβεβλημένες. Η **Αμαλία Γιαννοπούλου** ανέλυσε το ζήτημα των κλινικών μελετών στην ψυχιατρική σε σχέση με την πληροφορημένη συναίνεση και τις συνέπειες στο ερευνητικό προϊόν. Τέλος, η **Όλγα Κουρή-Καλλέργη** μίλησε για την επικοινωνία και την πληροφορημένη συναίνεση στον προγεννητικό έλεγχο.

Η προτελευταία συνεδρία υπό την προεδρία της Καθηγήτριας **Κατερίνας Φουντεδάκη** πραγματοποιήθηκε ειδικά ζητήματα βιοηθικής. Η Καθηγήτρια **Αλεξάνδρα Βάρκα-Αδάμη** αναφέρθηκε στις καινοτομίες του Ν 3984/2011 για τη δωρεά οργάνων τόσο στον τομέα της ζωσας μεταμοσχεύσεως, όσο και στον τομέα της πτωματικής. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στις μεταγενέστερες παλινδρομήσεις, που επέφερε ο Ν 4055/2012 στον τομέα της μετά θάνατον δωρεάς οργάνων. Επισημάνθηκαν επίσης τα προβλήματα που δημιουργεί η οικογενειακή συναίνεση ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήψη οργάνων από νεκρό, παράλληλα με την εν ζωή έλλειψη αντιρρήσεως του νεκρού. Επίσης,

εξετάστηκε αν η τροπολογία αυτή έχει ερείσματα στο δίκαιο της προσωπικότητας τόσο από πλευράς συνταγματικού όσο και αστικού δικαίου. Ο Καθηγητής **Κωνσταντίνος Δέλτας** μίλησε για τις σύγχρονες βιοτράπεζες και την προαγωγή της έρευνας μέσω της ανταλλαγής βιολογικού υλικού και ιατρικών αρχείων. Ο **Αναστάσιος Καντιάνης** παρουσίασε τα βασικά ποινικά ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη μετάβαση από το θεραπευτικό στον παρηγορικό στόχο, με ειδική αναφορά στα όρια της ιδιαίτερης νομικής υποχρεώσεως του ιατρού προς αποτροπή θανάτου και στην ανακούφιση πόνου με παρενέργεια την επίσπευση θανάτου. Τέλος, ο **Εμμανουήλ Λασκαρίδης** ανέπτυξε ζητήματα αστικής ευθύνης στην τηλεϊατρική. Η τηλεϊατρική φαίνεται να αποτελεί το κλειδί της προσβάσεως σε εξειδικευμένες ιατρικές υπηρεσίες για την περιφέρεια της χώρας αλλά και για μέσα μαζικής μεταφοράς, όπως αεροπλάνα ή πλοία. Το αστικό δίκαιο αντιμετωπίζει για πρώτη φορά την τοπικά απόμακρη εκπλήρωση της υποχρεώσεως διαγνώσεως και θεραπείας και ο δικαστής καλείται επαγωγικά να επιλύσει θέματα αστικής ευθύνης στις αρρύθμιστες σχέσεις ασθενή-τηλεϊατρού ή στην τριγωνική σχέση ασθενή-θεράποντα ιατρού και τηλεϊατρού.

Η τελευταία συνεδρία υπό την προεδρία της Καθηγήτριας **Ισμήνης Κριάρη** έκλεισε το συνέδριο με ζητήματα βιοηθικής. Ο Καθηγητής **Στέφανος Μανταγός** ανέπτυξε ηθικά διλήμματα στη νεογνολογία. Ο Καθηγητής **Αθανάσιος Παπαβασιλείου** μίλησε για την ηθική φιλοσοφία και τη νέα Ιατρική. Ο Καθηγητής **Χρήστος Τσόπελας** ανέπτυξε ηθικά διλήμματα στην καθημερινή άσκηση της ψυχιατρικής και τέλος η **Μαρία Βασιλειάδου** πραγματεύτηκε το ζήτημα της νευροηθικής, του αξιολογικού ελέγχου και της ψυχικής υγείας. Η Νευροηθική στοχεύει αφ' ενός στην ηθική αξιολόγηση των εφαρμογών των νευροεπιστημών, και αφ' ετέρου στη νευροβιολογική μελέτη των ηθικών αξιολογήσεων, στάσεων και συμπεριφορών του ανθρώπου. Σύμφωνα με το αξιολογικό μοντέλο προαγωγής ψυχικής υγείας, η ενίσχυση των ηθικών δεξιοτήτων των ανώτερων εγκεφαλικών λειτουργιών, ώστε να αξιολογούν εις όφελος του ανθρώπινου είδους τις συνέπειες της εφαρμογής των πορισμάτων των ταχέως εξελισσόμενων νευροεπιστημών, αποτελεί βασική προτεραιότητα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και για την προστασία και προαγωγή της ψυχικής και της σωματικής υγείας σε ατομικό επίπεδο και σε επίπεδο δημόσιας υγείας. ➤

Νέο

Έφη Τζίβα, Επίκ. Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Assφάλιση ιατρικής ευθύνης

Έκταση της ασφαλιστικής κάλυψης

Ρήτρες occurrence (= ζημιογόνο περιστατικό) και claims made (= προβολή αξιώσεων)

- Αντικείμενο της ασφάλισης ιατρικής ευθύνης
- Η ασφάλιση ως ειδικότερη μορφή ασφάλισης επαγγελματικής ευθύνης
- Αντικείμενο και έκταση της ασφαλιστικής κάλυψης
- Ρήτρες «κάλυψης» στην ασφάλιση ιατρικής ευθύνης
- Η ρήτρα claims made στον αμερικανικό και ευρωπαϊκό δικαιοκόσμο
- Ένταξη της ρήτρας claims made στο ελληνικό δίκαιο
- Ειδικές περιπτώσεις ασφάλισης ιατρικής ευθύνης

Έκδοση 2014, Σελ. 344, Σχήμα 17x24

Τιμή: 35 € φ.π., 45 € ν.π.

www.nb.org

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΘΗΝΑ Τ 210 3678800

ΠΕΙΡΑΙΑΣ Τ 210 4184212

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Τ 2310 532134

ΠΑΤΡΑ Τ 2610 361600

ΕΦΟΜ
Committed to excellence